

Berga fins al segle XVIII

per M.ª DOLORS SANTANDREU i SOLER

LA CIUTAT DE BERGA A L'EDAT MITJANA

El nucli primitiu de la vila es formà entre els segles X i XI i l'element aglutinador fou el castell. El creixement d'aquest nucli originari es produí als segles següents fins arribar al seu punt àlgid al segle XIV, en què la vila medieval s'emmurallà i arribà al seu perímetre màxim. El creixement urbà de Berga s'ha de relacionar amb un renaixement urbà que s'observà a tota l'Europa Occidental, després del llarg període de vida exclusivament rural que havia dominat el continent des de la caiguda de l'Imperi Romà i que és un dels elements que caracteritza l'Alta Edat Mitjana europea.

Aquest creixement de Berga els segles XII, XIII i XIV es paral·lel al renaixement d'una sèrie d'activitats típicament urbanes com són el comerç i l'artesanat, molt relacionat, aquest últim, amb les manufactures tèxtils.

El creixement físic de la vila que veu com es basteixen els seus carrers i places coincideix amb la creació d'una estructura municipal. Serà precisament aquesta estructura un dels elements sobre el qual els reis de la Corona Catalano-aragonesa concediran més privilegis a la vila. Destaquem per la seva importància el privilegi que atorga Pere III a la vila el 13 de novembre de 1359: consistia en què el consell que regia Berga pogués ser constituït per 30 prohoms.

En el teixit urbà de la Berga medieval trobem una sèrie d'elements que seran en certa manera els generadors del nucli poblacional.

M. ESCOBET

La Berruga, antic Call Jueu

El call jueu:

Si en un principi els jueus es dedicaven a la pagesia, molt aviat canvien la seva forma de vida i inicien un procés que els portarà a instal·lar-se al medi urbà, on es dedicaran al crèdit, la medicina o les lletres.

Les comunitats jueves, doncs, es troben totes situades en nuclis d'una certa importància demogràfica i econòmica. El fet de trobar-ne una a Berga al segle XIII ens permet de suposar que aquesta vila tenia una entitat que la feia atractiva als seus interessos.

Els jueus vivien agrupats en barris que s'anomenen «calls». El call de Berga degué agrupar a una comunitat d'unes 30

persones i estava situat, segons Vilardaga, «en l'illa de cases formades pel carrer de l'Hospital i les voltes d'en Pere Claris»⁽²⁾.

Aquest call primitiu degué fer-se petit ja que sabem que a començaments del segle XIV es construí un nou barri jueu situat a l'actual carrer Balmes i que es conegué amb el nom de «Call Nou», topònim que avui dia encara es manté, malgrat que no sigui el nom oficial del carrer. En aquesta zona estaria situada la Sinagoga o Escola, punt oficial de reunió de la comunitat jueva; S'ha identificat aquesta construcció amb l'edifici que va servir posteriorment de presó i que més endavant va ser seu de la Congregació dels Xixells.

Els jueus de Berga així com el de totes les viles, pobles i ciutats dels regne d'Aragó tenien cementiri exclusiu gràcies a un privilegi que els havia atorgat la corona. En el cas de la nostra vila per bé que aquest cementiri no s'ha trobat, sí que en la toponímia, fins fa relativament pocs anys, s'ha conservat el record de la seva existència. Així en un document de l'any 1409 es pot llegir: «*prop lo fossar dels jueus, in loco vocato Coma Gangosa*» i més tardanament en un capbreu de mitjan segle XVII de Sant Pere de Madrona encara es fa referència a aquest cementiri: «*Joan Palou, pare de Berga te en alou de dita rectoria, y terne de Berga en lo fossar dels jueus, 2 jornals i mig de terra que termenan a solixent part ab terra de Salvat, y part ab terra de Sorribas...*». En aquest mateix capbreu altres notícies sobre aquest fossar ens permeten de localitzar-lo molt probablement a la zona anomenada «*El Parany*».

Aquesta toponímia amb referències jueves es mantindrà a Berga fins a finals segle XIX, en concret fins a l'any 1877, en què l'Ajuntament de la vila decideix canviar els noms de Call i de Tossal dels Jueus pels de Voltes d'en Claris i Partida del Serrat del Parany, respectivament.

Sant Pere de Cohorts:

Aquesta església s'aixecava en el lloc on posteriorment es bastí l'actual parròquia de Santa Eulàlia de Berga.

Sant Pere de Cohorts fou fundada per Pere II de Berga i consagrada per Abril, bisbe d'Urgell, el 2 de gener de 1267. Segons recull Mn. Huch i Guixer⁽³⁾, el mateix Pere de Berga funda al costat de l'església dedicada al seu patró un hospital amb el seu cel·lari i també, més endavant, donà una casa, contigua a l'hospital per a ser habilitada per escola. També escriu que l'hospital, el cel·lari i l'escola es trobaven al lloc que actualment ocupa la capella dels Dolors.

No es conserva cap descripció de l'església de Sant Pere de Cohorts però hem de pensar que es tractava d'una construcció no massa gran, bastida per tal que els berguedans poguessin assistir al culte sense haver de desplaçar-se a l'església parroquial, ubicada al castell.

Sant Pere adquirí importància paral·lelament al fet que l'església parroquial cada vegada era més incòmode i anava decaient. Fou al segle XVII quan, a causa del mal estat de l'església del castell per incendis i continuats assalts, Sant Pere començà a exercir les funcions de parroquial. Entre els anys 1641 i 1642 s'hi va fer una modificació orientada a donar-li més cabuda. Finalment, el 1658 les autoritats eclesiàstiques i civils de Berga decidiren traslladar la parroquialitat a Sant Pere i hi iniciaren unes reformes molt considerables que estudiaren en el capítol dedicat a l'Edat Moderna.

Val la pena remarcar que malgrat la parroquial és sota l'advocació de Santa Eulàlia, tothom la coneix com Sant Pere, i manté encara el record de l'església bastida per Pere II.

La capella de la Pietat:

Aquesta segurament és la capella més antiga de Berga. Està situada al carrer d'aquest nom, al costat del num. 20. Segons Vilardaga la capella de la Pietat va ser l'església d'un convent de frares de la Mercè fundat per Pere de Berga a començaments del segle XIII, frares que posteriorment passaren a Santa Magdalena i més posteriorment a Sant Joan.

L'antiguitat de la capella es demostra del fet que apareix en la documentació que els mateixos paletes que van construir l'església de Santa Maria d'Avià (segle XII) varen fer unes obres de reforma en la capella de la Pietat.

Aquesta capella va ser parròquia entre els anys 1665 i 1667, quan s'estava construint la de Santa Eulàlia. El 1665 va sofrir una restauració la qual va amagar alguns elements pre-romànics i una volta de canó romànica amb una volta neoclàssica.

La casa consular:

Són poques les referències que es conserven de la primitiva casa consular. La primera notícia data de finals del segle XIV i és recollida per Vilardaga⁽⁴⁾. Segons aquest historiador la casa on es reunia el Comú de la vila de Berga (que correspondria a l'actual Ajuntament) era situada al carrer Major, oficialment conegut, en l'actualitat, com carrer Ciutat, i feia cantonada amb la pujada de Sant Francesc. Això ens permet, pràcticament, d'assegurar que l'antiga casa consular de la vila es trobava situada a la casa coneguda avui com a Cal Fàbregas, al lloc conegut popularment com «*Els Quatre Cantons*», en l'encreuament del carrer ciutat, la pujada de Sant Francesc i el carrer Mossèn Comellas.

Posteriorment, a l'any 1580, a causa del mal estat de la casa consular i que amenaçava ruïna, fou traslladada a una casa situada a la Plaça Cremada (actualment anomenada de Sant Pere). Aquesta és la ubicació que ha mantingut l'edifici de l'Ajuntament de Berga fins els nostres dies.

Els cementiris:

Segons els historiadors berguedans Mn. Huch i Guixer i J. Vilardaga, el primer cementiri cristià de Berga era situat

Capella de la Pietat.

a la zona del Mercadal, a l'altre costat de la riera de Metge.

Posteriorment el cementiri de la vila es construí dins el recinte del castell i al redós de l'església parroquial.

A mitjan segle XVIII amb l'augment del nombre d'habitants, Berga hagué d'ampliar la superfície destinada a cementiri i calgué donar una solució als problemes de l'enterrament.

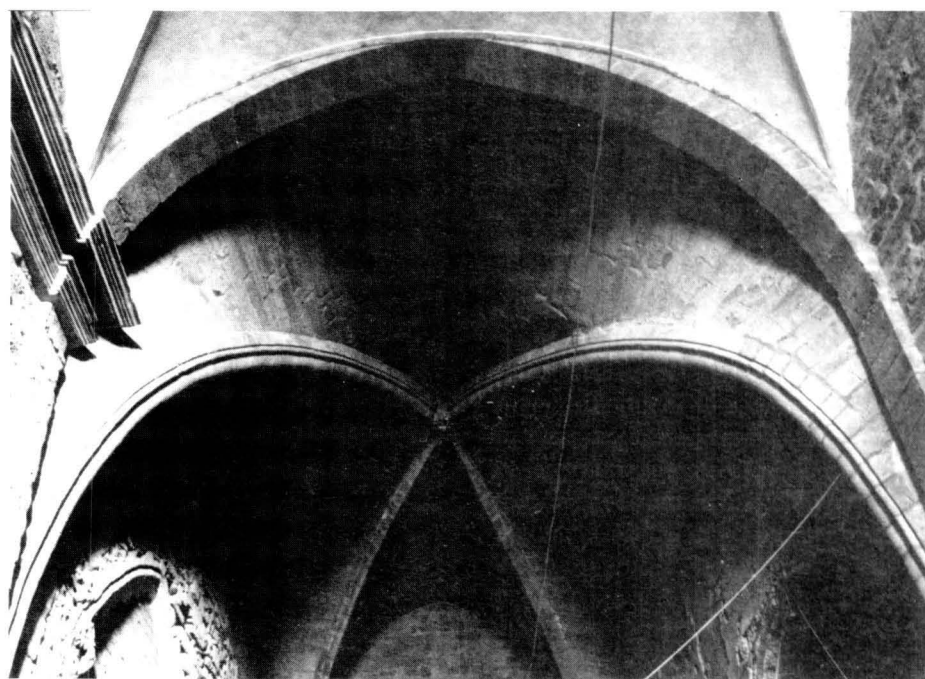
L'any 1658, segons escriu Mn. Huch i Guixer, es compra a la Comunitat de Preveres de Berga una era que aquesta tenia tocant l'església de Sant Pere de Cohorts (que aquell mateix any havia de convertir-se en parroquial) i s'hi construí un cementiri que fou anomenat «**de dalt**» i que s'ubicava al costat de la porta secundària de l'església.

A les darreries del segle XVII es construí, el cementiri «**de baix**», situat davant la porta principal de l'església. Segons consta en el Llibre dels Bordons i que recull Mn. Huch, el dia 14 de novembre de 1680 es baixaren els ossos dels difunts que estaven enterrats en el cementiri del castell. En el recorregut, des de l'església de la Pietat fins a la parroquial foren portats en processó i foren bordoners Antoni Malaret i Elias Sala.

La situació d'aquests cementiris la podem veure en les nombroses referències que en la documentació de l'època es conserven. Així en un document intitolat «*Estatuts i costums dels Regidors de Berga*» datat els anys 1724-1725, podem llegir: «*dia 1 de novembre: a la tarda els Regidors i Clavari a la parroquial (assisteixen) a les vespres de difunts. Se fa en forma d'una processó per la comunitat. Se segueixen tots els altars de la part de l'epistola, despres ixen fora al cementiri rodant aquell, i fan una absolta general e dit cementiri, tornen dins la Iglesia i fan una absolta als altars de la part de l'evangeli, ixen fora al cementiri de baix i fan una absolta general en ell, i sempre van en seguiment dits regidors, i acabada l'absolta tornen a entrar dins la Iglesia i sens pujar al presbiteri se tornen a la casa consular*»⁽⁵⁾.

El 22 de maig de 1799 es celebra a l'església parroquial una missa solemne de difunts en sufragi de tots els que eren enterrats als cementiris dits «**de dalt**» i «**de baix**» i en acabar la Missa s'anà al nou cementiri de la Feixa del Palau, que des d'aquell moment va ser el lloc d'enterrament dels difunts de la vila. Aquest cementiri és el que coneixem popularment amb el nom de «*cementiri vell*»,

M. ESCOBET

Voltes de l'església de Sant Joan.

que es troba situat al començament del carrer Cercs.

Quan aquest lloc d'enterrament queda obsolet es construí l'actual cementiri de Berga a la zona dita de Casa en Pons. Això es produí l'any 1854 i la causa fou la gran quantitat de morts ocasionats per l'epidèmia de còlera. Fou llavors quan la Comunitat alienà un camp de grans dimensions de l'heretat de Casa en Pons la qual era propietària, i s'hi construí l'actual cementiri de Berga.

L'església de Sant Joan

La primera referència documentada sobre aquesta església situada al bell mig de Berga data de l'any 1220, quan el cavaller Bernat de Saga cedeix al Comanador de l'orde de l'Hospital de Sant Joan de Jerusalem, de la Comanda de Costoja d'Urgell, Guillem de Sant Martí, la facultat d'erigir i edificar una església al lloc anomenat «*Hospital de Berga*», indret que els seus avantpassats havien cedit als Hospitalers de Sant Joan. La casa dels Hospitalers de Berga depenia, des de la seva fundació a començaments del segle XIII, de la casa de Costoja d'Urgell; molt probablement en aquesta època encara no estava totalment construïda. Així la primera església de Sant Joan fou una capella romànica de la casa de l'Hospital, casa que a l'any 1236 tenia ja plenament organitzada la seva Comanda a la vila i era plenament independent.

A principis del segle XIV, l'any 1306, Arnau Roger de Pallars, casat amb Sibilla I senyora de Berga, manà de construir a l'església de Sant Joan un altar dedicat a Sant Miquel i també fundà un benefici. tant l'altar com el benefici els cedí en custòdia als hospitalers. Sabem que a l'any 1308 el comanador dels hospitalers de Berga, Bernat de Cornudella, cedia al seu nebot Joan, el benefici de Sant Joan.

L'any 1377 Brunissenda de Besora, tercera abadessa del monestir de monges de Santa Maria de Montbenet, comprà la casa de l'Hospital de Berga juntament amb la seva església, a fi de convertir-la i adaptar-la a les necessitats del monestir cistercenc. La casa i l'església varen ser la nova residència de les monges benetes, però els béns dels hospitalers continuaren en mans de l'ordre i administrats per la Comanda de Puig-Reig. La venda fou feta per Guillem de Guimerà, comanador de Barberà i Ulldecona, reservant-se aquest i l'ordre les prestacions dels beneficis instituïts a l'església de Sant Joan, prestacions que reclamaren a l'abadessa durant tot el segle xv.

Les monges de Montbenet residiren a Sant Joan fins a l'any 1569. En aquesta etapa, les Benetes construïren un altar dedicat a Sant Bernat i feren que una imatge de la Mare de Déu presidís l'altar major, encara que l'església va mantenir sempre l'advocació de Sant Joan.

Entre els anys 1572 i 1575 el monestir fou convertit en un priorat dependent

de Santa Maria de Poblet. L'intent, però, no reeixí i hagué de ser abandonat. Davant d'aquest fet fou la Comunitat de preveres de Berga qui s'interessà pel monestir i l'església, però el projecte tampoc no arribà a terme. L'any 1702 el monestir de Poblet vengué l'edifici a la família Canudes qui a la vegada la traspasà als mercedaris el 1708, Comunitat que l'habità i regentà fins a l'exclusió de 1835.

El municipi de Berga instal·là les escoles municipals i el control de Consum a les dependències de l'antic monestir.

L'església de Sant Joan fou parròquia de la vila entre els anys 1897 i 1909. L'any 1911 passà als missioners de l'Immaculat Cor de Maria i, després del 1939, restà reduïda a sufragània de l'església parroquial.

El monestir de Santa Maria de Montbenet:

El 1231 Geraua de Portella fundava el monestir de monges cistercenques de Santa Maria de Valldaura, situat al lloc dit «*El Favar*» al terme d'Olvan.

Un segle més tard, vers l'any 1333, aquest monestir es desdoblà i donà origen al monestir de Santa Maria de Montbenet, situat a Berga.

La situació exacta d'aquest primer monestir de les Benetes a Berga és avui, i com diu l'historiador M. Riu⁽⁶⁾, impossible de determinar. Les referències que se'n conserven ens diuen només que estava situat a les afores de la vila, vers la part nord-est del castell i a prop de la costa dita dels Terrissers.

Aquest monestir fou enderrocat entre novembre de 1376 i febrer de 1377. El cavaller Ramon de Suylla, capità de la vila de Berga i director de l'obra de la muralla, ordenà l'enderroc del monestir de les Benetes perquè feia nosa per construir els nous murs de la vila i perquè, donada la seva situació estratègica, constituïa un greu perill per a la seva seguretat. Per recompensar els danys causats, la Universitat i el monestir, arribaren el 6 de febrer de 1377 a un acord, segons el qual la Universitat de la vila de Berga es comprometia a pagar a l'abadessa Brunissenda de Besora i a la seva comunitat 20.000 sous barcelonins. Aquesta quantitat comprenia els diners per a la construcció d'un nou monestir dins la zona amurallada, la compra de pedres, fustes, teules i altres elements del monestir enderrocat els quals varen ser

utilitzats per a la construcció de les muralles.

En un primer moment l'abadessa Brunissenda de Besora amb l'ajuda d'Arnau de Crebesi (o Querbesi), rector de Cubells, jurista, capellà i almoïner del rei i capistol de la Catedral de Barcelona, obtingué unes terres per a construir-hi el nou monestir. Aquestes terres eren al carrer Canals i limitaven per una banda, amb la muralla de la vila; per l'altra amb un hort de Ramon Gilabert; per la tercera, amb la casa de Pere Franch i el carrer abans esmentat, i per la restant, amb els horts de Berenguer Prat, Pere de Cortins, Jaume d'Olvan i Pere Mercer.

De moment la Comunitat de les Benetes s'instal·là en aquestes possessions però molt aviat es veié que el barri no era el més apropiat per a la ubicació del monestir i calgué pensar en una altra solució.

D'acord amb Arnau de Carbesi, i molt probablement ja abans d'acabar l'any 1377, Brunissenda de Besora aconseguí d'adquirir la casa de l'hospital de Sant Joan de Jerusalem amb la seva església, que es convertí en l'assentament definitiu de la comunitat de monges benetes a Berga.

Tots aquests fets són recollits en el Llibre Verd de la Comunidad conservat a l'Arxiu Parroquial de Berga. Hi llegim: «*A expensas de la mateixa Vila se renovaren y fortificaren las murallas en 1374*

y com fou precis demolir lo Monastir de Monjas benedictinas, contiguo a la muralla ho affectuaren los de Berga recorrent a Sa Santedat per a que se permetes al Prior de Sant Joan de Jerusalem alienar la antigua Iglesia de est nom pera que se poguessen trasladarse alli las referidas monjas. Lo compraren los Srs. consellers, y lo entregaren a las monjas, que comensaren habitarlo en 1378»⁽⁷⁾.

El Palau dels Peguera:

Es coneix com a Palau dels Peguera o de Berga una mansió senyorial situada a la plaça de Sant Joan, davant l'església del mateix nom.

Les notícies que fan referència a aquest Palau són escasses i no permeten de conèixer la història de l'edifici. Un dels principals problemes amb què ens trobem és la confusió de documentació entre el Palau i el castell de Berga, documentació que molt sovint s'interfereix.

Segons l'historiador J. Vilardaga, els Peguera varen obtenir del comte Ramon Berenguer IV la concessió d'un feu que comprenia Berga i una part del Berguedà. Fou llavors, i segons el mateix autor, que els Peguera iniciaren la construcció d'una mansió per a habitar-hi. Sembla, doncs, que a partir d'aquest moment, a mitjan segle XII, hem de separar completament el que és el castell defensiu, situat a un nivell elevat respecte de Berga, i el Palau, que tenia una funció purament residencial i era situat dins el casc de la vila.

No tenim cap més referència sobre el Palau. Només a la toponímia es manté encara el nom de «*Feixa del Palau*» en el lloc conegut oficialment d'un tros de terra que posseïa algú anomenat Palau?

D'aquest antic palau no en queda res, puix si la seva ubicació era a l'actual plaça de Sant Joan, el lloc és ocupat per una casa amb traces de noblesa, la qual dataríem de l'època moderna (segles XVII-XVIII). Aquest edifici consta de planta baixa i tres pisos, avui encara habitats. La façana ha estat construïda amb un aparell de carreus grossos i molt ben treballats, amb els costats arrodorits, formant un aparell encoixinat.

Les obertures són nombroses. A la planta baixa hi ha dues portes, una d'adovellada, —en l'actualitat mig destruïda—, i una amb llinda. Als dos primers pisos, grans balconades amb llinda emmarquen un escut nobiliari que es conserva en molt mal estat i del qual no

Palau dels Peguera.

més es pot distingir una cimera amb un plomall. El tercer pis presenta una renclera de quatre finestres monolítiques, amb arc de mig punt, que donen la sensació de ser els elements més antics de la façana, la qual culmina amb una petita barbacana feta amb petits carreus de pedra.

Els hospitals de la vila:

Les referències sobre hospitals són nombroses en la documentació de la vila de Berga.

La primera notícia d'un hospital a la vila data de mitjan segle XIII. La fundació d'aquest hospital es deu a Pere de Berga que manà construir-lo vers l'any 1268. Aquest primer hospital estaria situat al costat de l'església de Sant Pere de Cohort, com ja hem mencionat en parlar de dita església.

Respecte a la fundació de l'Hospital de Sant Bernabé la documentació no és massa clara. Per una banda J. Vilardaga⁽⁸⁾ ens diu que l'any 1290 els cònsols de la vila decidiren de construir un nou hospital i per l'altra Mn. Huch⁽⁹⁾ afirma que aquest hospital fou fundat a començament del segle XIV per un mercader de Berga anomenat A. de Pinebret. Sembla que la documentació dona la raó a aquest últim. Així en el llibre de l'hospital de Sant Bernabé es pot llegir: «*En l'iglesia antiga del Convent de Nostre Serafich Patriarca Sant Francesch de la present vila fonch trovada una lapida o pedra, en la qual amb lletra y caracter antich se trobaren escrites les següents paraules o epitafi: Hic Jacet A. de Pinebret mercator Bergae, qui obliit die 3 Augusti anno Domini 1347, et Jussit fieri. construí et aedificari de bonis suis hospitale ad hospitandum pauperes Jesuchristi et providendum ipsis in ipso Hospitali in comestione et potu et pastu: cujus animam per Dei misericordiam requiescat in pace. Amen*»⁽¹⁰⁾.

Aquí la documentació es trenca i hem d'esperar fins el segle XVI per a tornar a trobar notícies de l'Hospital.

El 1543 i per sentència arbitral s'adjudicava a l'Hospital el Tossal de Fulle-racs, que va ser una important font d'ingressos en rendes per a la institució.

Del segle XVII daten els primers llibres de comptes de l'hospital. Per aquests coneixem quin era el seu pressupost i com es gastava. Així tenim que una les despeses més importants era el sou del cirurgià (cobrava 5 lliures a l'any sobre un

Hospital vell de Sant Bernabé.

pressupost total de 300) o sabem que una escombra valia 8 diners; una paella, 14 sous; o mitja lliura de mel, un sou.

Per aquests llibres també sabem que a finals del segle XVII es van fer obres de reparació a l'hospital, consistents principalment en l'arranjament de la teulada, les parets i els envans. Malgrat aquestes obres el mal estat de l'edifici va aconsellar l'edificació d'un de nou, cosa que va emprendre l'Ajuntament de la vila a partir de l'any 1721, segons descriu Mn. Huch: «*En lo any 1721, essent regidors de la present vila de Berga els Nobles y Magnífichs Srs. D. Joseph de Gible, D. Francisco de Tord y Tord, D. Clement de Senespleda, D. Joseph Puig y Claris, Dr. Joan Bergafeta, Francisco Corcell y Joan Golorons, se resolgué fabricar una nova casa y capella en lo mateix lloch ahon se trobava construit lo St. Hospital de San Bernabe de la present vila; la qual casa y capella trobantse ja concluida y casi perfeccionada en lo any 1726, se sollicita y obtingue llicencia per a beneir dita capella, lo qual dona lo Ilm. Sr. D. Tomas Broto y Perez, bisbe de Solsona, al Rnt. Pau Ir la Pbre. y Rector de la present vila y obrer del dit Hospital. Sa data als 3 de juny de 1726, essent administradors dit Rnt. Pau Irla, Pbre. D. Joseph de Gible y Bonaventura Claris y Boixader*».

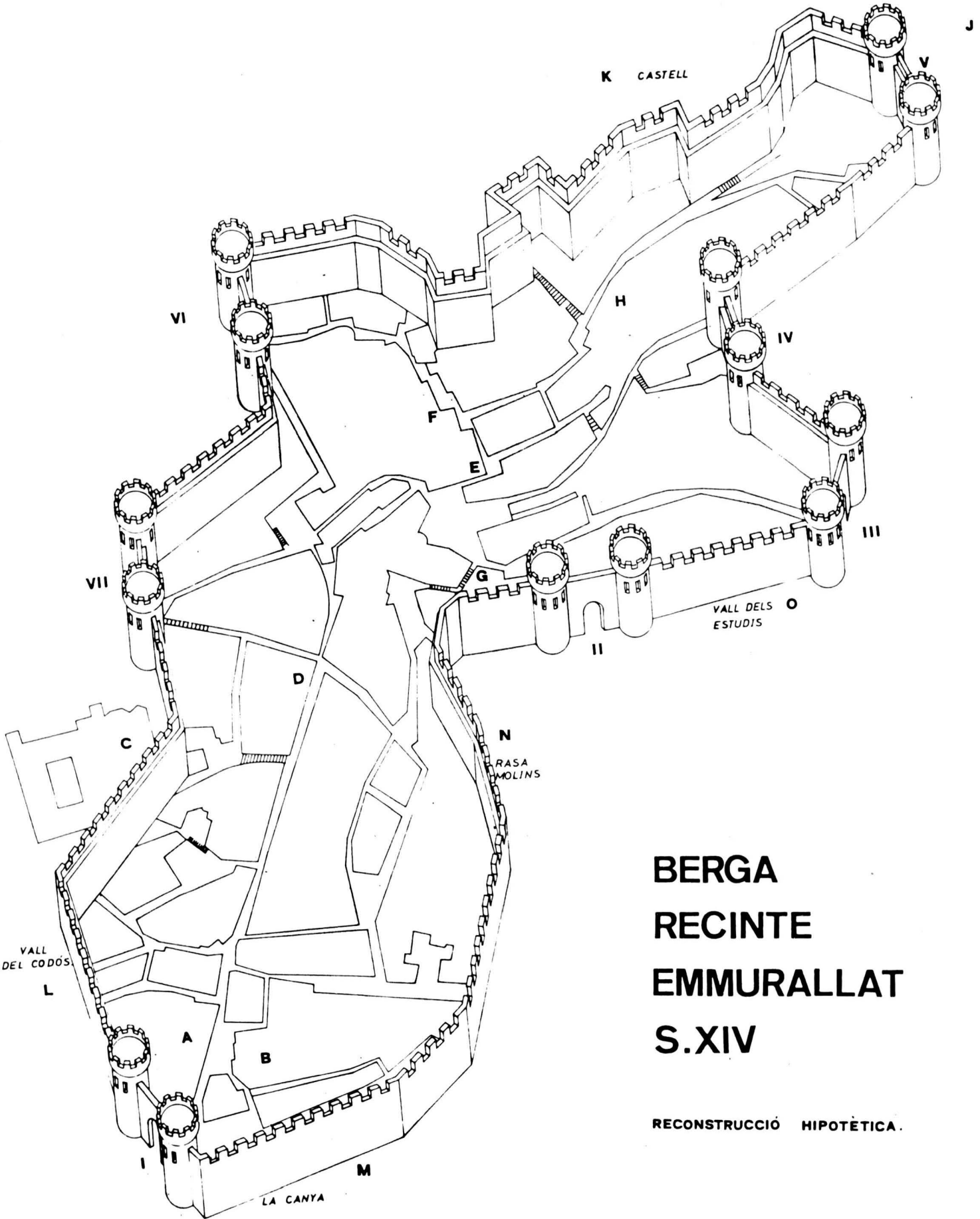
Pocs anys mes tard, a finals segle XVIII es remodelà de nou la capella de l'Hospital. El 14 d'abril de l'any 1783, els senyors administradors i cinc mestres d'obres determinaren les característiques que havia de tenir la nova capella i fixa-

ren les condicions per a dur-la a terme. La nova capella havia de ser construïda en pedra i es va estipular el preu de l'obra en una lliura i vuit sous per cada cana de paret. La capella s'havia de construir: «*ab pilastras ab boquilles y demes forma y figura que esta fabricada la iglesia del Sant Hospital de Vich*».

L'Hospital de Sant Bernabé resta en la seva ubicació primitiva fins que a l'any 1959 i per iniciativa de l'Ajuntament, començaren les obres per a la construcció d'una nova edificació que, situada a l'entrada de Berga-nord, acull l'hereu d'aquell primer Hospital fundat a l'Edat Mitjana.

La documentació esmenta, a part del de Pere de Berga i el de Sant Bernabé, un altre hospital a Berga. Es tracta del de Sant Llätzer o dels leprosos, que segons Mn. Huch i Guixer estava situat al costat mateix del Bonet, baluard de les fortificacions del castell que s'avançava vers sol ixent, i immediat també al convent les Bonetes. En el Llibre Verd de la Comunitat trobem també referències a aquest hospital: «*Aquest es lo convent y Esglesia que avui habitan los PP. Mercenaris des del dia 2 de mars de 1708 en que se demoli lo que habitaban immediat al baluart anomenat La Bonete, y Hospital de S. Lazaro, alias, els Leprosos, a instancies del Gobernador de la Plaza interino Dn. Anth. de Andrada pera que no serveixi de abrigh als Ene-michs*»⁽¹¹⁾.

Així, doncs, no massa cosa podem dir d'aquest hospital que tingué una vida d'uns 400 anys però que ens ha deixat

**BERGA
RECINTE
EMMURALLAT
S.XIV**

RECONSTRUCCIÓ HIPOTÈTICA.

Reconstrucció hipotètica del recinte emmurallat de Berga. S. XIV.

una documentació escassíssima que no ens permet de seguir la seva història.

Les muralles i les portes:

Són poques les referències que conservem sobre les muralles de la nostra vila.

Malgrat aquesta manca de notícies hem de suposar que Berga estigué emmurallada ja des d'èpoques molt remotes. Pensem que a l'alta Edat Mitjana, etapa caracteritzada per les lluites feudals, la vila devia tenir un sistema de defensa, molt probablement un recinte emmurallat.

Haurem d'esperar fins al segle XIV per veure documentalment com la vila construeix les seves muralles, en una època en què ho fan moltes altres viles catalanes.

Malgrat que la construcció del recinte emmurallat degué ser una obra important en sabem poca cosa i només per referències indirectes. En parlar del monestir de Montbenet hem fet referència a una notícia extreta del Llibre Verd de la Comunitat segons la qual a l'any 1734 es duia a terme la construcció de les muralles de Berga. Per altres referències, que coincideixen cronològicament amb aquesta última, sabem que entre finals de l'any 1376 i començaments del 1377 les muralles encara s'estaven construint, ja que per aquestes dates el capità de la vila Ramon de Suylla, encarregat de l'obra, ordena enderrocar el convent de Santa Maria de Montbenet perquè feia nosa per a la construcció de la muralla. El mateix 1377 els cònsols pactaren amb l'abadessa i la Comunitat de Montbenet la compensació per l'enderrocament. El monestir rebé 20.000 sous, diners que comprenien una quantitat per a construir un nou monestir i una quantitat estipulada per la compra de pedres, teules i altres materials del monestir enderrocat, que la vila de Berga comprava per a ser utilitzats en la construcció de les muralles de la vila.

Les muralles de Berga tenien el seu origen en el castell, i d'allí passaven pel Trencacames i la Torre de les Hores fins a Sant Francesc. Des d'allà baixaven per la Vall de Codos (Ronda Queralt) i per la Ronda Moreta donaven la volta fins arribar al Call Nou, des d'on pujaven pel Callissot fins a la plaça de Santa Magdalena i d'aquí retornaven al castell.

A les muralles s'obrien les portes que servien per a comunicar la vila amb l'ex-

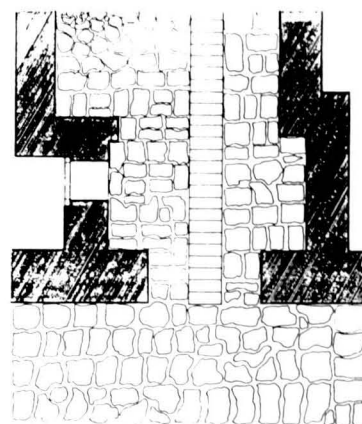
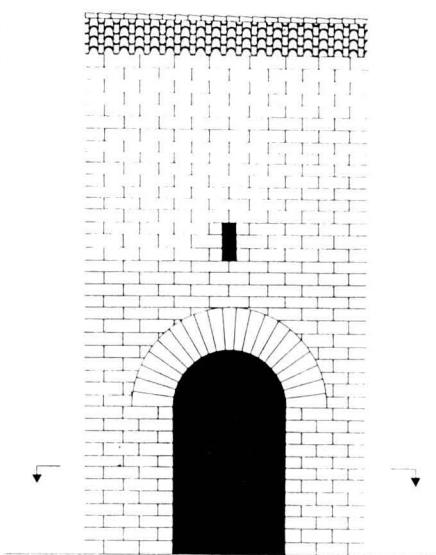
terior. Mn. Armengou en el seu llibre «*El Santurari de la Mare de Déu de Queralt*» dóna una sèrie d'interessants referències sobre les portes de la muralla de la vila de Berga: «*Era corrent, des de l'edat Mitjana que els portals de les poblacions tinguessin la seva capelleta amb un sant. Mn. Ribera en una de les seves notes, ens parla de les imatges que tenien quatre dels portals de Berga: el portal de la Pinsania tenia la Mare de Déu de Queralt; el de Santa Magdalena hi tenia el Sant Crist; el del Call Nou, la Mare de*

Déu del Roser; i el de Sallagossa, l'Assumpta, antiga patrona de Berga»⁽¹²⁾.

Sobre aquestes antigues portes. Pio Baroja en «*Humano enigma*» escriu que Berga es trobava envoltada d'una muralla baixa, amb torres quadrades. El poble tenia set portes: la de Pinsania, la de la Torre de les Hores, la de Lladó, la dels Estudis, la del Call Nou, la de Sallagossa i la de Santa Magdalena.

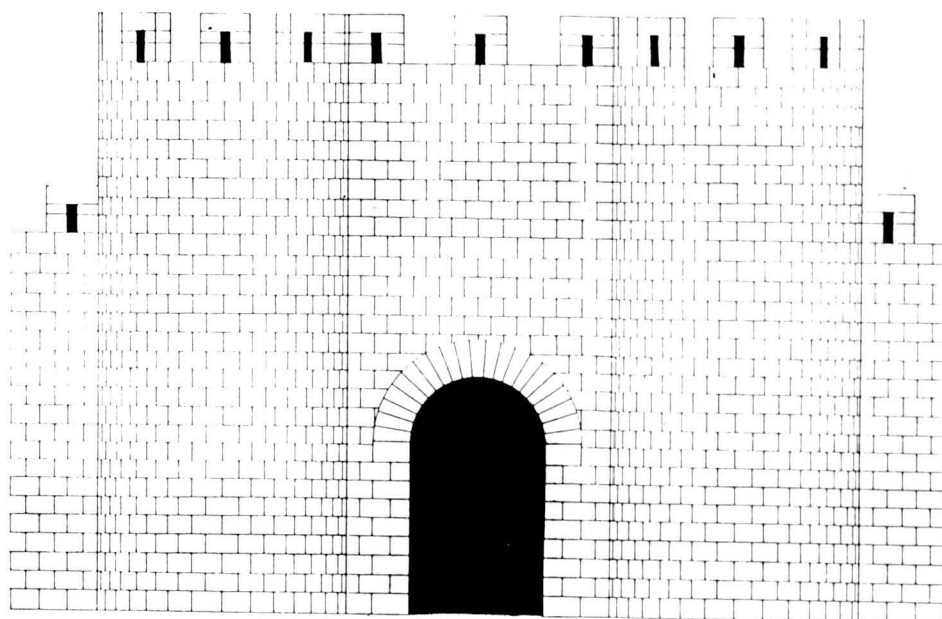
Aquestes dues últimes: la de Sallagossa que conduïa a Vic i a Manresa, i la de Santa Magdalena, d'on sortien els ca-

X. PONS CAMPS

PORTAL DE SANTA MAGDALENA

PLANTA I ALÇAT

Planta i alçat del Portal de Santa Magdalena. Reconstrucció hipotètica d'un portal medieval.

mins a Ripoll i a la Seu d'Urgell eren les més importants. A les portes que esmenta Pio Baroja podríem afegir-hi el Portal de la Torre, darrera el convent dels frares mercedaris.

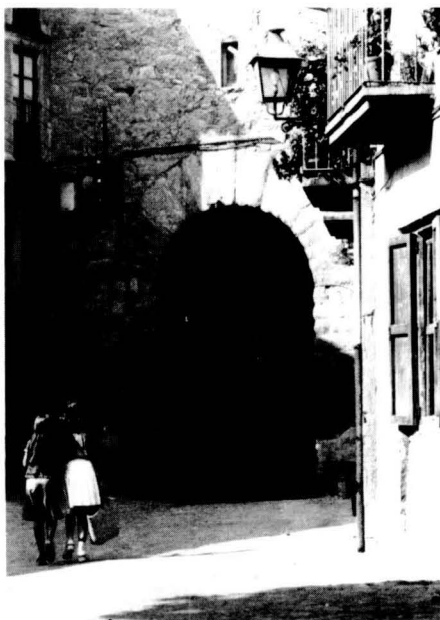
De tots aquests portals només es conserva el de Santa Magdalena. Els altres foren enderrocats en època moderna quan el creixement de la vila va fer necessari de destruir el cinturó de muralles que n'impedia el seu creixement. Sabem, per exemple, que el Portal de la Torre de les Hores fou enderrocats per ordre del Governador de la plaça l'any 1714, quan la vila de Berga era assetjada per les tropes imperials: «Las murallas de la vila estaban defendidas per varias torres, una de las quals anomenada la Torre de las horas, mana demolir lo Governador de la Plaza en 1714, trobantse bloqueada la Vila per las Tropas Imperials»⁽¹³⁾.

El convent de Santa Magdalena

Les notícies que sobre aquest convent es conserven, permeten de reconstruir molt fragmentàriament la seva història.

Els seus orígens són obscurs i els historiadors locals difereixen notablement sobre ells. Si per Mn. Huch i Guixer el convent de Santa Magdalena va ser fundat pel rei Jaume I, per J. Vilardaga, el fundador fou Pere II de Berga. Les coincidències entre ambdós historiadors les trobem quan fan referència a la data de fundació, segle XIII i quant a la seva localització, al capdamunt de la vila, al lloc antigament anomenat «els dos camins», per haver-hi dos camins al costat d'aquest monestir: un que anava al Pont de Reventí (Cercs) i un altre que baixava a la «Feixa del Palau»⁽¹⁴⁾. Afegeix Mn. Huch: «Era el primer edifici que es trobava venint de Bagà i estava adossat a la muralla del castell. Pels massissos trossos de paret que encara es distingeixen actualment, s'endevina la gran solidesa de l'antiga construcció». I encara i fent referència a una nota del Llibre Verd de la Comunitat: «Aquest convent estava immediat al Baluart anomenat lo Boneto i Hospital de Sant Llatzer, alias els Leprosos. S'anomenava de Santa Magdalena que començaren a habitar-lo los Mercenaris en lo any 1334 com consta en un pergami en poder de Ramon de Sorribes als 17 de les calendes de maig de 1336». Així, doncs, trobem que aquest antic convent dels Mercedaris, orde militar destinada a la redempció de

M. ESCOBET

El portal de Sta. Magdalena. avui.

captius, era situat fora les muralles de Berga, aproximadament a la zona que anomenem de «Cal Parraquer» i molt pròxim a l'hospital de Sant Llätzer, dedicat a la cura de leprosos.

La documentació d'època medieval sobre el convent de Santa Magdalena s'interromp, i hem d'esperar fins a finals de segle XVII per a tenir-ne una referència indirecta. Serà la que recull Mn. Armengou i que es basa en una cita de Mn. Ribera: «Mn. Ribera, citant un extracte procedent del «Llibre Verd» de l'Ajuntament, la narració d'un fet prodigiós que s'esdevingué en baixar a Berga la santa Imatge ... Diu així la narració: «Fou el cas que en arribar dita miraculosa Imatge sobre els molins darrera el Castell, aparegué una diadema o corona al cel que era, segons podia divisar-se, del color de l'arc iris. I el raig del sol era enmig de dita diadema, i continuà estar sobre la santa Imatge servint de dosser a tan sobirana Reina fins que la processó fou a l'església del convent de Santa Magdalena, fora les muralles de la vila, on eixiren amb el tàlem, capes i bordons acompanyar i rebre dita santa Imatge...»⁽¹⁵⁾.

Les últimes referències del convent són les notícies sobre la seva demolició. Segons Mn. Huch, l'arxiduc Carles d'Àustria manà enderrocats el convent de Santa Magdalena dels frares mercedaris perquè la seva situació, tocant als murs del castell era perjudicial per la seguretat de la guarnició. Aquest histo-

riador reproduïx la correspondència entre l'arxiduc Carles i el Rector i Comunitat de la parròquia de Sta. Eulàlia de Berga, que mostraren el seu disgust a l'arxiduc per la demolició. Diuen aquestes cartes:

«A los nuestros amados fieles el Rector y Comunidad de Presbiteros de mi Villa de Berga —El Rey— Amados y fieles nuestros el Rector y comunidad de Presbiteros de la Villa de Berga. Teniendose por conveniente para la defensa y mayor resguardo de ese Castillo el demoler el convento de los Mercedarios por hallarse en situación fuera de los muros e inmediata al Castillo; y habiendo un devoto de el que ofrece dentro de esa villa una casa y capilla a los Religiosos para proseguir los ejercicios de su santo instituto, y que no se aparte de los moradores la devoción que tiene concebida a dicha Religión, no pudiendo imaginar que a fin tan celoso del servicio de Dios hagan la menor oposición, y por pertenecernos especialmente su mayor auge, me prometo contribuiré al éxito, para que con universal complacencia sea admitida la traslación de dicho convento, y de ello os quedará agradecida mi real benevolencia y propicia a vuestro consuelo. Barcelona y Enero al primero de mil setecientos y ocho años —Yo el Rey—.

Señor —La Real Cedula de V.M. del primero del corriente mes recibimos con el aprecio y estimación que debemos a honra tan singular; y aunque en la traslación de la iglesia de los religiosos Mercedarios a la Casa e Iglesia de San Juan es poco lo que interesamos, no podemos dejar de representar a V.M. el sentimiento nos cabe quedando aquel parage desierto y falto de consuelo espiritual que con tantas ansias havian procurado nuestros pasados con la asistencia de los religiosos mercedarios cediendo las rentas y tierras de que gozan para que los vecinos de aquel cabo de villa quedaran asistidos de los religiosos en sus necesidades espirituales. Y en tiempos venideros, efectuandose la traslación, pueden sobrevenir a esta su Comunidad muchas inquietudes y pleitos; lo que representamos a V.M. para que como Padre amoroso y celoso mande proveher lo que mejor le pareciere para gloria de Dios y provecho de las almas, dandonos muchas ocasiones de su real servicio que los cumpliremos con toda resignación. Dios guarde y prospere muchos años la Real Persona de V.M. D'èsta su Comunidad de Santa Eulalia

de Berga a 13 de Enero de 1708—».

Malgrat aquestes queixes tan educades, el convent de Santa Magdalena fou enderrocat aquest mateix any i els mercaderis, el dia 2 de març de 1708 s'instal·laren a Sant Joan; hi construïren la sala capitular i l'habitaren fins que es produí, el 1835, l'exclaustració.

ARXIU LUIGI

Convent de Sant Francesc:

Segons Pere Sanahuja⁽¹⁷⁾ la primera fundació franciscana a Berga data d'abans del 1245. Ja que d'aquesta data es conserva un document que fa referència a «*les cases i el lloc que els fra-menors havien tingut a la vila de Berga*», indicant clarament una fundació antiga.

El dia 1 d'agost de l'any 1333 el Papa Joan XXII autoritza la fundació d'un nou convent franciscà a Berga, convent que havia de ser construït molt a la vora d'on els franciscans havien tingut la primera fundació no reexida.

Aquest segon convent gairebé pot considerar-se una fundació reial, donat que fou el rei Alfons el Benigne qui féu donació als franciscans d'una important partida de terreny a la zona dita de Menorets (topònim que recorda la primera fundació franciscana) o de Lledó. És per aquest motiu que el rei rebrà el títol de patró i fundador del monestir de fra-menors de la vila de Berga. El Llibre Verd de la Comunitat, recull notícies referents a la segona fundació del convent: «*Contiguo a la muralla de la Vila hi ha lo convent de St. Francesc fundat ab permis de la Santetat lo Papa Joan XXII. a peticio de S.M. Dn. Alfonso IV. y el Bisbe de Urgell de qual Bisbat era aleshores la Vila de Berga, y dels Consellers de la mateixa an lo any de 1333. Sa R. Magestat mana se edificas alli dit Convent concedint 80 varas de Montpellier de terreno y se comensa. y concloque lo Convent a expensas dels Real erari, ab varios privilegis, que los concedi S.R.M., confirmats per lo Rey Dn. Pere de Arago ab Real decret de 27 de octubre de 1339.*»⁽¹⁸⁾.

Sabem per un document citat per Sanahuja, que el dia 6 de juny de l'any 1334 el convent de Sant Francesc ja era edificat i n'eren els seus límits: A orient, les cases de Berga; a migdia amb el lloc dit dels Menorets; a ponent amb la font de La Doho (Lledó) i a tramuntana, amb la costa de Sant Andreu, entre el mas de La Opa i el Collet dels Moliners.

Convent i església de St. Francesc, abans de la guerra civil.

L'església conventual no apareix en la documentació fins l'any 1336; en concret del dia 5 d'abril d'aquest any es té notícia d'una concòrdia entre la parròquia de Berga i els franciscans, concòrdia que fou signada en la nova església de Sant Francesc.

Aquesta església s'aixecava al lloc on es troba actualment l'església de Sant Francesc i estava edificada amb orientació inversa a la moderna; tenia la façana vers la costa i l'absis vers Gironella. Tenia aquesta església tres altars dedicats a construir per un mercader de draps de Berga, Pere de Cascalls, que el dia 13 de gener de 1334 demanà permís a la Comunitat franciscana de Berga per edificar una capella de pedra i volta, sota l'advocació de Sant Marc i promet també proveir-la de retaules, calze d'argent daurat, cortines, creu, llàntia, missal complet, robes i altres elements religiosos necessaris al culte.

Una notícia que es troba en el Llibre d'Actes del Comú⁽¹⁹⁾, ens permet de conèixer que a mitjan segle XVII el convent de Sant Francesc sofrí certes modificacions. Diu la nota que feta deliberació del Consell de la vila s'acorda agafar (avui diríem expropiar) l'hort de Mossèn Domènec, que tocava a dit convent per tal de poder eixamplar el carrer. Afegeig la nota que això també serà convenient per als franciscans ja que podran ampliar el claustre.

El convent de Sant Francesc fou restaurat i molt engrandit per l'acord del Capítol provincial de l'Orde franciscana de l'any 1725. Alguns anys després de la

restauració del convent, el 1729, es féu la de l'església, que s'orientarà amb la façana vers Gironella, i es construeix en el seu interior un gran nombre d'altars i capelles.

Al segle XIX, i a conseqüència de l'exclaustració, els franciscans es veuran obligats a deixar Berga; l'església i el convent foren abandonats.

La Comunitat franciscana retorna a Berga l'any 1909, i passa a residir poc després al seu antic convent.

El convent i l'església de Sant Francesc sofriren grans destrosses per la Guerra Civil. L'església fou cremada i es reconstruí seguint un estil neo-gòtic tal i com la veiem en l'actualitat.

BERGA A L'ÈPOCA MODERNA

Al llarg del segle XVI la vida quotidiana de la vila es veié agitada, donada la proximitat d'aquesta amb la frontera francesa, dins el marc de les guerres que contra França dugueren a terme l'emperador Carles i el seu fill Felip II. Fou durant el regnat d'aquest últim que s'organitzaren batudes contra els hugonots de l'estat francès, accions en les que els berguedans participaren entre els anys 1570 i 1580 i que provocaren que els hugonots emprenguessin una expedició de càstig que entrà a Berga la nit del 7 de setembre de 1581, i aprofitant la fosca de la nit i l'absència de guàrdia, forçaren la porta de l'església parroquial del castell, la saquejaren i es van emportar valuoses relíquies. Felip II envià com a

compensació un calze per a l'església saquejada.

L'any 1593, la creació del bisbat de Solsona trencarà l'ancestral pertinença de Berga al bisbat d'Urgell, ja que la vila i el seu territori seran adscrits a la nova diòcesi.

Durant el segle XVII importants esdeveniments afectaran la vila de Berga. El primer d'aquests serà la Guerra dels Segadors, a mitjan segle. El 1641, per tal de pal·liar els inconvenients de la manca de numerari, la vila féu batre moneda. El 1653 Berga caigué en mans de

les tropes de Felip IV i com que la corona continuà la guerra contra França, després de la rendició de Barcelona (1652), les tropes d'aquest país s'hi instal·laren novament (1652-55) fins que en foren definitivament expulsades per Josep Galceran de Pinós en nom de Felip IV, no sense una gran lluita que ocasionà a Berga nombrosos estralls, com fou la destrucció de l'església parroquial del castell.

Aquests fets són explicats amb tot detall en el Llibre Verd de la Comunitat: «En lo any 1590 los francesos posaren

siti al Castell, y los del Partit Lutera lo asaltaren, y se apoderaren de ell, per ser molt flaca la guarnicio. Saquejaren la Iglesia Parroquial y sen portaren los Vasos Sagrats, or i plata, que en ella trobaren y lo abandonaren.

Lo Rey nostre Sr. en atencio a la gran fidelitat dels Berguedans regala al Clero un Caliz, y a la Vila la Alcadia del Castell, que fins a aquella Epoca habia tingut la Casa dels Agullors.

En lo any 1695 los francesos invadiren la Cerdaña, y havent caigut un pedas de la muralla del Castell lo Marques de Cartenya, Capita General de Catalunya envia un Ingenier lo qual de opinio que est punt debia fortificarse per ser molt esencial per guardar la frontera, y aixis ho escrigue a sa Exlcia., y en sa visita comisiona a Dn. Lluís Alemany, y Descallar Regt. la Thesoreria Rl., y se feu lo faltava de la muralla del Castell, y algunas obras necesarias, coadjuvant la Vila ab un donatiu gratuit.

En seguida de esta victoria mana lo general Pinos derribar las torres que barretet, y la de Fraixa, y que en lo castell se fessen mes cuerpos de guardia, un per las tropas Españolas, altre per las Alemanas y la altre per los Walons ab una porcio de barracas y un Moli a las inmediacions del Castell, que tot refeu contribuhinti molt los Bergadans, los quals aseñalaren dotze hores en la costa del castell per la guarnicio, a fi de que no molestasen als demes de la Vila.

En 1663 visitaren lo Castell Dn. Tibério Garrafa, y lo Gobernador de Vich Dn. Prospero, y exposant, que S.R.M. desitjaba fortificar aquest punt, los Consellers de Berga oferiren un donatiu de deu mil lliures.

En 1666 lo mateix general visita la plasa, y mana refessen 777 estacas de prevencio; lo que se xecuta sens demora a costas dels Bergadans.

En 1668 torna a fortificarse aquest punt, y contribuhi la vila ab un donatiu gratuit de 6000 lliures portant al mateix temps sumas considerables per acudir al socorro de la frontera que succehia molt amenut» (20).

Durant la Guerra de Successió, Berga fou felipista, encara que Felip V no se n'assegurà la possessió fins l'any 1713. Acabada la guerra, Els Decrets de Nova Planta reconegueren la importància de Berga en disposar que tingués alcalde major, dintre el corregiment de Manresa.

Durant la resta del segle XVIII, Berga, igualment que la resta de Catalunya, conegué una etapa de renaixement eco-

MUSEU DE BERGA

Plànol del castell i de la vila de Berga de l'any 1738

nòmic que comportà un gran creixement demogràfic i urbà. Els vells carrers medievals deixaran pas a nous barris que s'entendran fora muralles i seran l'origen de l'actual estructura de Berga.

Berga als segles XVI i XVII:

Donat el poc creixement demogràfic dels segles XVI i XVII hem de pensar que l'estructura de la vila de Berga no devia haver variat massa respecte a la Baixa Edat Mitjana.

Un fet que s'entreveu en la documentació que es conserva a l'Arxiu Municipal de Berga és que la vila, i en concret, algunes de les seves principals edificacions havien sofert una degradació paral·lela a la crisi econòmica i social que havia patit Catalunya en els segles que estudiem.

De l'any 1586 conservem la següent notícia: «*La vila y universitat de Berga del bisbat de Urgell te necessitat en que sien reparades les muralles y altres obres publicques de aquella ... i per no tenir diners altre remey mes comodo que manllevar a censal mort*». I encara: «*... dites muralles o molta part de elles estan deruides y casi del tot en terra. es necessari ten 1050 lliures per reparar-les*»⁽²¹⁾.

Al llarg del segle XVI, però i sobretot del següent, sovintegen les notícies sobre el mal estat de les muralles i de l'església del castell, que com sabem era la parroquial.

1658, 2 d'abril: Notificació de l'estat de ruïna en què es troba l'església del castell del Virrey Marquès de Alias y Montasay el qual donà gràcies als Consellers de la vila de Berga per haver arreglat l'església del castell⁽²²⁾.

1663, 10 de maig: El Consell de la vila resol donar gràcies al rei pel donatiu de 1000 lliures que havia donat per a la reedificació de les fortaleses de les zones de frontera⁽²³⁾.

1695, 14 d'abril: el regidor de tresoreria Lluís Alemany Descallar s'encarrega de distribuir els diners per la reparació del «*lienzo*» de muralla del castell que està ensorrat a causa de les pluges i, a la vegada, s'encarrega de demanar ajuda i un donatiu al rei⁽²⁴⁾.

Del segle XVII es conserven dos capbreus de Sant Pere de Madrona que ens ajuden a estudiar l'urbanisme, els noms de carrers i places i el sistema de propietat de Berga.

Un capbreu de 1649-50 recull 83 confessions de propietat i esmenta el nom

ARXIU SISTACH

Capella del Roser.

de molts carrers, places i llocs de Berga, dels quals destaquem: Partida de Bòquets, carrer Menorets, carrer Major, carrer del Call Nou, placeta de les Cols, Portal de La Canya, carrer del Forn, Costa de Sant Andreu, Partida dels Abreuradors, Partida de Pedregals, Partida dels Còms, Vall de l'Estudi, el Fossar del Jueus, carrer de les Monges, Tossal del Camp d'Olibes, Tossal i Font del Molar, la Creu de la Pinya...

També sabem per altres referències que en aquest segle, la placeta situada davant el Portal de Sallagossa era anomenada placeta del Vi.

Ja hem dit abans que els segles XVI i XVII Berga no degué canviar massa la seva fesomia respecte a etapes anteriors i que no degueren fer-se massa obres de construcció. Malgrat aquesta afirmació, sí que hem de dir que a Berga durant aquests anys va fer-se alguna obra de nova construcció que destaca per la seva importància i que cal estudiar, com són la capella del Roser i l'església parroquial de Santa Eulàlia.

La capella del Roser:

Al número 58 del Carrer del Roser, una làpida recorda que en aquell indret s'aixecava la capella del Roser, avui desapareguda.

Segons els historiadors locals Mn. Huch i J. Vilargada, la capella del Roser fou construïda l'any 1561 a l'extrem del camí ral que duia a Cardona. Tam-

bé ens parlen que s'hi establí una confraria i que s'hi venerava una de les relíquies més importants de la contrada: el cos de Sant Inoxturn, màrtir.

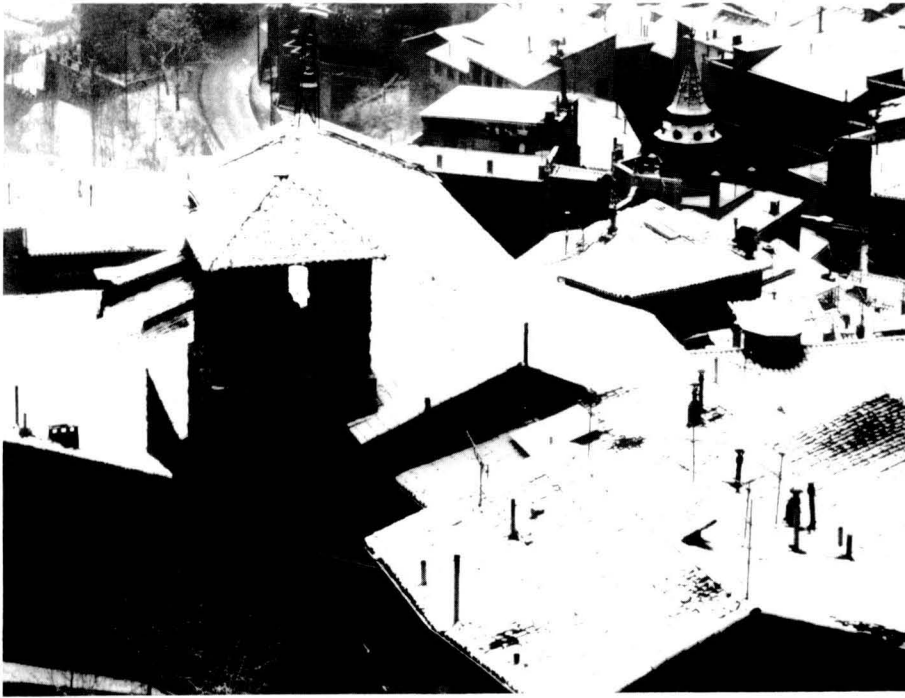
El 1724 la capella del Roser havia quedat petita i es decidí de fer-hi reformes. Consistiren aquestes en la construcció de dues capelles laterals, que formaven el creuer, la sagristia i el cor, a més de reformes importants a la teulada i a les fosses de l'entorn de la capella.

L'església del Roser fou arruïnada durant la guerra civil de 1936-1939.

L'església parroquial de Santa Eulàlia:

L'edificació de l'Església Parroquial de Santa Eulàlia ha de considerar-se, sens dubte, el fet més important en matèria urbanística del segle XVII.

La seva construcció es produí pel fet que, la fins aleshores església parroquial del castell que havia sofert atacs, i saqueigs al llarg del temps era gairebé enrunada. Aquest fet va produir que les funcions religioses s'haguessin de traslladar a la capella de la Pietat, per passar a continuació a la de Sant Pere de Cohorts, situada on s'aixeca avui la de Santa Eulàlia. Es plantejà llavors què fer: si reconstruir l'església del castell o construir-ne una de nova. La primera idea va desestimar-se ja que la població de Berga s'havia estès en direcció sud-oest i l'església del castell queda molt

allunyada i desplaçada del centre de la vila. S'opta pel segon camí, però sorgí el problema d'on es construïa la nova parroquial. Es pensà en Sant Joan però donat que les negociacions amb l'abat de Poblet fracassaren, s'escollí l'església de Sant Pere de Cohorts, que estava molt ben situada però tenia poca cabuda. Per solucionar el problema es va cridar el mestre Morató per tal que digués si es podia ampliar l'església vella o se n'havia de fer una de nova. No tenim cap document que ens expliqui què va dir el mestre Morató però pel que veiem deduïm que va inclinar-se per a construir una església de nova planta.

El dia 19 de juny de 1671 es posava la primera pedra de l'església que tardaria 15 anys en ser construïda; «*Als 19 de juny de 1671 posa la primera pedra de la Iglesia Parroquial, esto es, demolida la de St. Pere de Cohors per Ser petitalo Rt. Vicens Thomasa Rector de Berga, y feren de Diaca y subdiaca Mn. Terradellas, y Mn. Andreu Compte. Los Consellers eran: Francesch Vilardaga-Francesch Florejachs-Rafael Aspachs, y Francesch Rosal, segons refereix lo Rt. Andreu Compte en lo llibre de Bordons vells, signat ab tres creus. Y en lo llibre de Consells consta que a 2 de juliol de dit any 1671, dona la Comunitat per pagar als qui treballaban en la fabrica de la Iglesia cent ll. de las 300 ll. que havia promes per dita fabrica als Consellers de Berga*»⁽²⁵⁾.

El dia 14 de juliol de 1677 fou beneïda la nova església i es va començar a

fer servir el presbiteri, el creuer i la nau central. La resta fou acabada l'any 1686, mancant però l'ornamentació interior. Per tal d'acabar completament la nova parroquial es reuní el Consell de la Vila el dia 29 de setembre de 1686 i es decidí de donar les capelles laterals a les diferents confraries perquè poguessin començar les obres de llurs altars.

El 1692 va ésser acabat (amb excepció de la cadereta) el primer orgue, construït per Jaume Guila. La cadereta fou realitzada pel prevere de Berga, Francesc Ferreres, i s'acabà el 1697. Igualment el 1692 també acabaren les obres de la capella dels Dolors, obra d'un gran valor artístic i seu de la confraria del mateix nom.

Ja en ple segle XVIII es construï l'altar del Sant Crist del Castell, pagat pel Rvd.Dr.Pau Irla, altar que fou daurat el 1731.

La vidriera del cor, obra de Francesc Durban, va costar 140 lliures i va ser col·locada el 1734.

El retaule de l'altar major va ser construït en la segona meitat del segle XVIII i va ser obra de Pere Costa. Es conserven notícies de la seva inauguració l'any 1750.

L'època d'esplendor de l'església fou a començament del segle XIX. Avançant aquest, i a causa dels molts problemes que sofrirà la vila en aquest segle, l'església patirà un greu abandó, del qual sortirà el segle XX amb unes llargues obres de restauració que arriben fins els nostres dies.

Berga al segle XVIII:

Derrotada en la Guerra de Successió, Catalunya sofrirà a partir de l'any 1716 l'establiment del Règim de Nova Planta que significarà l'assimilació a les lleis castellanes i a la pèrdua de les llibertats nacionals. En aquest moment la crisi econòmica i social que viu Catalunya és important, crisi que també es fa palesa als pobles i a les viles; la nostra no n'és una excepció.

Berga comptava en aquells moments, i segons J. Iglesias, amb 1703 habitants, quantitat que suposava el 17.67% de la població comarcal.

La màxima preocupació que trasllueixen els documents de la primera meitat del segle són els referents a les obres de reparació i manteniment del castell i de la muralla de la vila. Així del dia 20 de novembre de 1718 sabem que una tercera part del cadastre que paga la vila es destini a obres al castell⁽²⁶⁾ i que el 29 de maig de 1719, l'Intendent mana a l'Ajuntament de la vila de Berga que arregli les muralles⁽²⁷⁾.

Amb data 3 de març de 1720 trobem que Berga queda exempta d'impostos a causa de les moltes despeses que la vila ha hagut de pagar per les obres de reparació de la fortificació⁽²⁸⁾.

En el Llibre de Registre de la Vila de l'any 1725 llegim «1725: *El Síndic de la Vila de Berga con la veneracion mas obsequiosa dice que a causa de haberse arruinado un pedazo de muralla de dicha villa es preciso recomponerla en buena positura y poner la subida de la calle Pinsania, en donde es dicha muralla algo mas llana y practicable, romper un pedazo de pena que ambaraza la dicha obra y como para esto se necessita de alguna porcion de polvora para barrenar dicha pena, lo qual de mucha importancia para tener cerrada la plaza*»⁽²⁹⁾.

Un document molt interessant, datat els anys 1725-1726 i conservat a l'Arxiu Municipal de Berga, ens parla dels costums festius que han d'observar els regidors de la vila i descriu d'una manera molt minuciosa les processons, molt nombroses durant l'any, que recorrien Berga i fa una descripció dels llocs de pas.

La primera processó de l'any era la del dia de Sant Josep. En aquest dia: «*al mati antes de la missa major se fa professo general per tota la vila en la qual assisteixen los senyors regidors vestits consularment sense portar llum dits re-*

gidors (puix ja mai porten llum en les professons, sino en les ocasions que se aporta lo SS. Sagrament en la professo), la qual professo ix per la porta major de la parroquial, puja per lo carrer detras de la capella dels Dolors, dret a la capella de la Pietat i arriba fins al capdamunt dels carrer dels Oms, baixa per lo carrer de les Canals dret als quatre Cantons, passa per lo carrer del Balç de dalt, dret al carrer del Pujol, plaça de Sant Joan, carrer major dret al carrer de la Font i torna a entrar per la porta major de la parroquial».

En el mateix document també hi han unes anotacions marginals entre les quals destaquen les directrius a seguir en cas d'incendis. Ens diu el document: «En cas que hi haja foc en alguna casa de la Vila tenen obligacio los regidors quiscun ab son criat ab sa atxa encesa acudir luego al foc per manar prendre les disposicions necessaries per apagar dit foc, per fer espatllar alguna casa, o cases o par d'elles en cas sia menester per tallar les comes a l'incendi, en los quals casos poden manar la assistència i fer qualsevol treball a qualsevol particular

de la Vila en pena de 30 dies de preso»⁽³⁰⁾.

A la segona meitat del segle comença un gran redreçament econòmic i demogràfic a tot Catalunya. A finals del segle el centre de gravetat econòmic de l'Estat ja s'ha desplaçat a la perifèria.

Berga, al 1787 comptava amb 3259 habitants. Havia experimentat entre 1719 i 1787 un guany demogràfic de 1556 habitants, equivalent a un 91,36%. Tenia ara el 21,03% dels habitants de tota la comarca.

Aquest creixement demogràfic ha de relacionar-se amb l'apogeu de la indústria tèxtil, principalment la implantació de la indústria cotonera que desplaçà la manufactura tradicional de llana.

El creixement demogràfic comportà el creixement urbanístic de la vila. Les muralles medievals són superades i creixen els barris perifèrics. El més important d'aquests serà l'Arrabal que s'estén per l'antic camí de Cardona que s'anomenarà carrer del Roser.

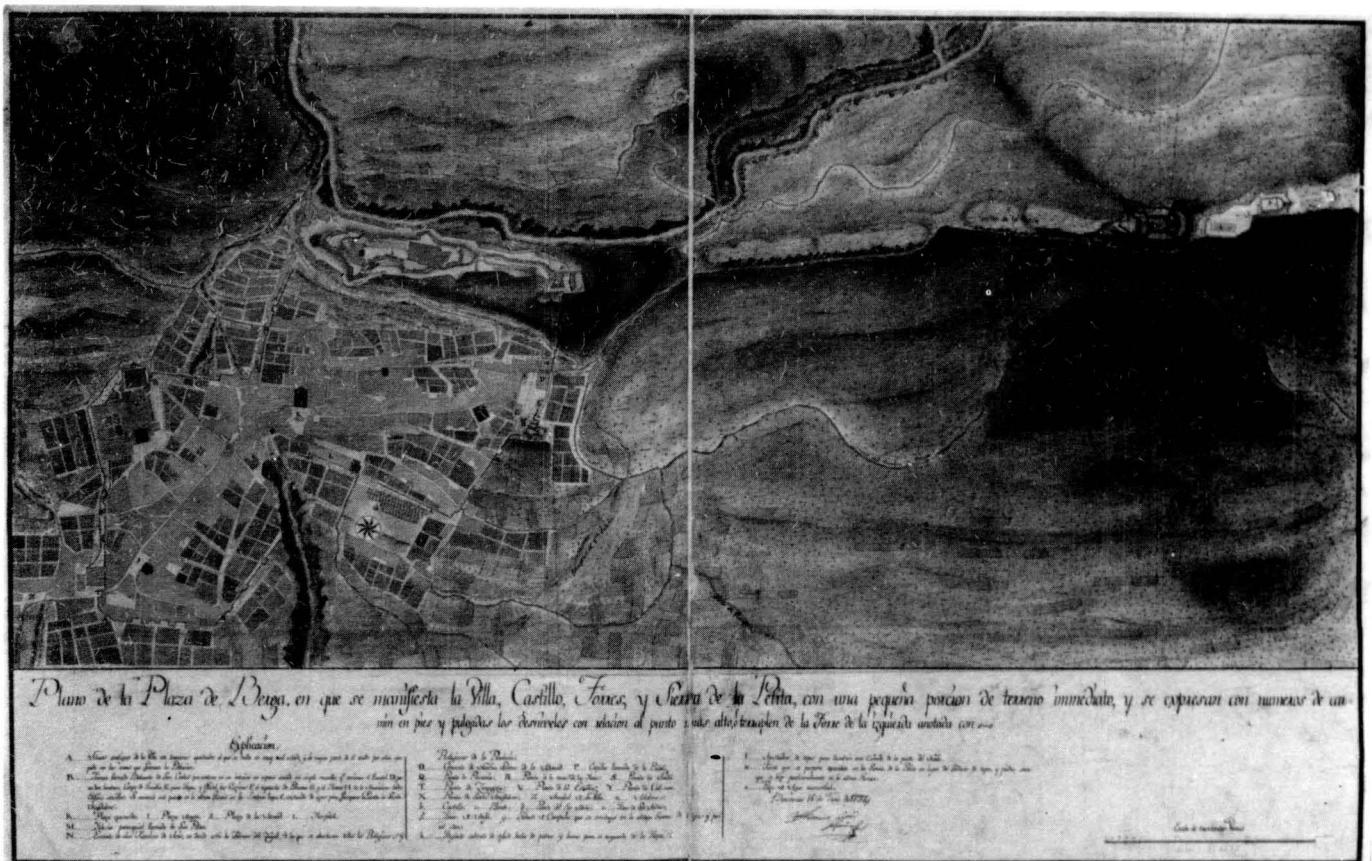
Les notícies conservades de l'època, ens parlen de la mala condició del castell i de l'església i de determinades dis-

posicions que l'Ajuntament dictava amb la finalitat de mantenir en bon estat les cases de Berga. Així mateix també coneixem, gràcies a un «amilloramiento» de l'any 1766, el nombre de cases de Berga i la seva distribució a la vila.

Nombre de cases de Berga: 572

Cases al Carrer

- Pujol de Baix: 23 cases
- Pujol de Dalt: 20 cases
- Al costat de la plaça de Sant Joan: 3 cases
- Darrera convent Mercè: 4 cases
- Major (des de la porta de Barcelona a la de Santa Magdalena): 10 cases, «deixare la calle mayor y se entra a un callejon otro de les Gavachos 2 cases, torna al Carrer Major 62 cases, Buelve (Sic) a la otra parte de la calle, 10 cases, Buelve a la calle mayor, 53 casas)
- Forn: 3 cases
- dicha dels Menorets a Islas baxo el convento de St. Francisco: 70 casas; de Los Canals i dicha Baxo: 81 casas; dicha Llansa la Barra i Plazuela de la Trinidad: 16 casas
- Piedad: 43 cases
- Pinsania: 14 cases

Plànol del castell i de la vila de Berga de l'any 1794.

- De la *Trencada del Bals*: 33 cases
- *Arrabal calle Roser*: 29 cases
- De *Sallagossa*: 14 cases
- De la *Cana y mediaciones*: 51 cases
- *Molinos harineros*: 5
- *Casas de campo*: 32»⁽³¹⁾.

De l'any 1776 data una notícia sobre el castell i la seva fesomia passada: «*Testimoni pres al sastre Joan Obiols de Berga: sabe y se acuerda muy bien que dentro del recinto de la Plaza y Castillo de Berga se halla una Iglesia antigua con tres naves muy bien labradas y construida, la qual de todo el tiempo de su recuerdo ha servido y sirve de quartel y alojamiento de las tropas de su Mgd. que estan de garnicion en el referido Castillo y Plaza... haver visto en ella la Pila, el Pulpito, las capillas, que ahora estan tapiadas a cal y canto, la torre o campanario, haver visto, que de este se sacaron las campanas que se bajaron en la Iglesia parroquial que oy existe en esta villa, haver visto igualmente que diferentes familias de esta villa subian a dicha Iglesia a desenterrar y sacar de las sepulturas que habia en ella los cadaveres de sus antepasados*». El document recull altres testimonis d'homens de Berga dels quals es dedueix que el campanar de l'església del castell es va ensorrar, i es va aprofitar el fet per a construir un bonete de la fortificació⁽³²⁾.

El dia 16 de novembre de 1788, l'alcalde Josep Prat en Sessió de l'Ajuntament informà que per les moltes pluges s'han ensorrat cases a Berga i que com que hi ha altres cases que amenacen ruïna, l'Ajuntament decideix que «*sus individuos y vocales salgan mañana personalmente acompañados de Maestros Albañiles, por las calles de esta villa y sus alrededores a reconocer sus casas y notar y en su vista dar las ordenes y providencias correspondientes para su recomposicion*»⁽³³⁾.

La vila de Berga va sofrir, al llarg de la seva història incendis importants.

Els dies 22 de març de 1799 es va cremar la Casa de la Vila. Poc més tard, el 7 d'abril del mateix any, les Actes de l'Ajuntament recullen la relació de les obres «*fetes y faedores*» a la Casa de la Vila amb ocasió de l'incendi. Aquesta relació és feta pel notari Joaquim Claris, el mestre-paleta Josep Calver i el mestre-fuster Josep Riera⁽³⁴⁾.

També d'aquesta segona meitat del segle conservem valuoses referències a Berga en les narracions de viatgers, que recorreren Catalunya, viatgers intel·lectuals, de ploma àgil que recorrien el país

M. ESCOBET

El Molí de la Sal.

per a donar informació als seus conciutadans o també, i a vegades, com a informadors de la corona.

Pel que respecta a Berga tenim dues narracions que la descriuen. Cronològicament són molt properes ja que daten dels anys 1787 i 1788, però si bé la de 1788 és molt concisa, la de 1787 és molt rica.

Les narracions de Pons i Zamora ens donen una idea bastant precisa de com era la vila de Berga a finals del segle XVIII, en el trànsit de l'edat Moderna a la Contemporània. Es tractava d'una vila amb les muralles enrunades en la seva major part, de carrers empedrats, abundant d'aigües, amb bones fonts i un safareig públic en molt bon estat; la casa de la vila amenaçava ruïna igualment que el castell; la construcció era aturada i entre les edificacions destacaven els convents de Sant Francesc i de la Mercè.

NOTES:

1. Ramon HUCH i GUIXER: *Notes històriques de la ciutat de Berga*, Berga 1955, pàgs. 22-24.
2. Jacinto VILARDAGA: *Efemerides Bergadanas*, Manresa 1919, pàgs. 294.
3. Ramon HUCH i GUIXER: *Notes històriques...*, pàgs. 78 i 79.
4. Jacinto VILARDAGA: *Historia de Berga*, Barcelona 1890, pàg. 220.
5. Arxiu Municipal de Berga. (A.M.B.)
6. Manuel RIU: *Santa Maria de Montbenet. Notes documentals d'un antic monestir cistercenc de monges radicat a Berga*, Edicions del Museu Municipal de Berga, 1966, pàgs. 10 i 11.
7. Arxiu Parroquial de Berga. Llibre Verd de la Comunitat, foli 53 r.
8. Jacinto VILARDAGA: *Historia de Berga*, pàgs. 176-177.
9. Ramon HUCH i GUIXER: *Notes històriques...*, pàgs. 226-227.
10. Arxiu de l'Hospital de Sant Bernabé.
11. Arxiu Parroquial de Berga. Llibre Verd de la Comunitat, foli 53.
12. Mn. Josep ARMENGOU: *El Santuari de la Mare de Déu de Queralt*, Editorial Montblanc, granollers 1971, pàgs. 98.
13. Arxiu Parroquial de Berga. Llibre Verd de la Comunitat, foli 53 v.
14. Ramon HUCH i GUIXER: *Notes històriques...*, pàgs. 182.
15. Mn. Josep ARMENGOU: *El Santuari de la Mare de Déu...*, pàgs. 96.
16. Ramon HUCH i GUIXER: *Notes històriques...*, pàgs. 183-185.
17. P. Pere SANAHUJA: *El monestir de Framejors de Berga*, Revista d'Estudis Franciscans, Barcelona 1931, pàgs. 354-355.
18. Arxiu Parroquial de Berga. Llibre Verd de la Comunitat, foli 53 v.
19. A.M.B. Leg. 49: Llibre d'Actes del Comú.
20. Arxiu Parroquial de Berga. Llibre Verd de la Comunitat, folis 54 v. i 54 r.
21. A.M.B. Leg. 147: Llibre varies coses de la Vila de Berga. 1700-1780.
22. A.M.B. Leg. 14: Carta de Generals y Privilegis de la Vila de Berga y altres papers de Importància. 1529-1713, pàgs. 58.
23. A.M.B. Leg. 49: Actes del Comú.
24. A.M.B. Leg. 14: pàgs. 61.
25. Arxiu Parroquial de Berga. Llibre Verd de la Comunitat, foli 53 v.
26. A.M.B. Leg. 14: «Carta de Generals y Privilegis...» pàgs. 66.
27. A.M.B. Leg. 14: Carta de Generals y Privilegis... pàgs. 77.
28. A.M.B. Leg. 17.
29. A.M.B. Llibre del Registre de la Vila 1725-1726.
30. A.M.B. Llibre del Registre de la Vila. 1725-1726.
31. A.M.B. Leg. 11. Amilloramientos.
32. A.M.B. Leg. 106. Actas Ayuntamiento 1771-1798.
33. A.M.B. Leg. 106.
34. A.M.B. Leg. 46. Actes del Comú. 1790-1799.